

izdanjem). Bilo bi vrlo korisno da se i naši suvremeni etnolozi malo bolje upoznaju s Bićanićevim djelom.

Dunja Rithman-Auguštin

Giovanni Battista Bronzini, Cultura popolare. Dialettica e contestualità, Dedalo libri, Bari 1980, 304 str.

U uvodu o dijalektici odnosa i sistemima proizvodnje autor nastoji osvijetliti značenja pojma dijalektike, od Aristotela do Hegela u logici i od Hegela do Crocea, kojemu je dijalektika temelj estetike, ključ razlikovanja (stupnjevanja, a ne opozicije) između narodne poezije i umjetničke poezije. Croceov je teorijski doprinos značajan, ali neshvaćen. Sam Croce brani »učenu« kulture od narodne, koju smatra manje vrijednom.

Bronzini smatra da Croceovu definiciju moramo shvatiti kao filozofsku, a ne kao tehničku. Marksistička dijalektika, naročito Gramsci, obnovila je u Italiji historografske metode u istraživanju društva. Narodna kultura nije samo kultura nižih slojeva ili subalternna kultura, nego je to zajednička kultura iz koje se izdvaja kultura gornjih slojeva. Iz teze o suprotstavljanju dviju kultura proizašle su mnoge negativne stvari: ahistorična koncepcija folklor, apodiktičnost pretpostavki, aksiomatizacija dojmo-va.

Autor vjeruje da novi sadržaji kojima se danas folkloristika i etnologija bave nisu slučajni produkti današnjice, nego da i oni imaju svoju povijest. Folkloristika ima urođenu averziju prema povijesti otkad je izrasla u znanost. Povijest narodnih tradicija na neki način bježi izvan historiografije i u folkloristici se danas osjeća nedostatak povjesničarske analize i interpretacije.

Croce i Gramsci, svaki na svoj način, dali su dvije organske sistematizacije u teoriji narodnog pjesništva i folklor, ali je tek Ernesto De Martino, istraživač magijsko-religijskih tradicija na jugu Italije, uspio stvoriti dijalektičku historijsku me-

todu istražujući davne korijene starih institucija koje još žive u seljačkoj i radničkoj sredini i koje se razlikuju od građanske kulture. Filozofska podloga De Martinova shvaćanja narodne kulture mješavina je Croceova historizma, historijskog materijalizma i egzistencijalizma.

Bronzini smatra da narodna kultura ne postoji kao stvarno biće — ona je klasna i literarna tvorevina. Da bi narodnoj kulturi dala drugačiji identitet od onoga koji se inače daje odozgo, marksistička kritika mora povezati narodnu kulture s ekonomskom strukturom, bazom svake nadgradnje. Autor narodnu kulture razumije kao sistem proizvodnje u kojemu je i potrošnja integralni dio — narodna kultura iskazuje se kao poseban društveni način stvaralaštva, pri kojem stvorena stvar već jest tako koncipirana da bude uživana u zajednici za koju je stvorena. Riječ je o povijesnom pristupu utoliko ukoliko se želi pokazati povijesna uvjetovanost folklor i narodne kulture koji su to što jesu zbog načina na koji su proizvedeni i na koji se proizvode.

Prvo poglavlje (*Unità del Folk-Lore e opposizioni dialettiche*) počinje autorovim zalaganjem za istraživanje folklor u kontekstu, za istodobno proučavanje tzv. materijalne i duhovne kulture. Polazi od Santolijeve podjele folklor na prežitke i ostatke (*sopravvenze i residui*) i primjećuje da ova podjela reducira područje folklor na dvije važne komponente, ali ističe da te dvije komponente nisu dovoljne. On ne želi kvalificirati tradicije po porijeklu (kao Santoli), po obliku u kojem se manifestiraju (objektivne i subjektivne, pisane i usmene), on ne želi zatvoriti folklor u rezervate. Upozorava na tendenciju da se povijesti individua suprotstavi povijest masa, povijesti vrhova protupovijest nižih slojeva. Na planu narodne kulture to pretpostavlja revalorizaciju kolektivnog naspram individualnog, narodnog naspram dvorskog, stranog nasuprot domaćem, podređenog nasuprot hegemonističkom. Dijalektičke antiteze narodnog i dvor-

skog, kolektivnog i individualnog traže nov pristup, preispitivanje ahistorijskog i često neopravdanog odbacivanja svih romantičkih shvaćanja i formula. Potrebno je spomenutim antitezama pristupiti ne više mitski, nego historijski. Autora zanima dopunjavanje sinkronijske strukturalne analize povijesnim, dijakronijskim pristupom. Bronzini želi istraživati »povijest kolektivne tradicijske kulture« ili »povijest tradicijske kulture masa«. Tu tradicijsku kulturu dijalektički razlikuje od kulture pojedinaca koja je isto tako tradicijska, bila prenošena usmeno ili pismom.

I sam je autor svjestan teškoća vlastitoga pristupa, pristupa koji odbija strogo definiranje folkloru i barata kompleksnim, raznorodnim, pa i osporavanim pojmovima (tradicija, narod, mase, kolektivnost), i to još sve u dijalektičkim sjedinjenjima s opozicijama. Cijela je knjiga zapravo posvećena preispitivanju spornih pojmova.

U drugom poglavlju Bronzini ukratko prikazuje povijest pojma narodne poezije od početaka do današnjeg stanja, precizira da antagonizam narodne i umjetničke poezije možemo pratiti i prije romantizma, iako ni renesansni i humanistički pojam »prirodne poezije« o kojem npr. piše Montaigne, nikako ne bismo smjeli poistovjetiti s »narodnom poezijom« romantizma. Romantizam je razliku narodne i umjetničke poezije naslijedio, ali ju je isto tako i oblikovao u skladu s vlastitom filozofijom i teorijom — za ono vrijeme revolucionarnom. Za romantičare, primitivna ili narodna poezija jest istinska poezija, ali i obrnuto: svaka istinska poezija je narodna: i Homer i Dante su narodna poezija. Ideja o narodu-pjesniku nasuprot individualnom pjesniku odbačena je vrlo brzo, ali dvije poezije ostale su i dalje. Tek je Croce u svojem antipozitivističkom i antiromantičkom radu eliminirao dvojnost poezije. Anonimnost, kolektivnost, usmeno prenošenje, kontinuirani proces transformacije samo su izvanjski faktori, koje Croce smatra nevažnima. Za njega

je umjetnička poezija duhovno superiornija, a umjesto opozicije narodne i literarne (pisane) poezije, Croce hegelijanski postavlja trijadu: teza — narodna poezija, antiteza — literarna (pisana) poezija, sinteza — umjetnička poezija. Ta koncepcija, ma koliko bila originalna i plodna, ipak, obarajući tezu romantizma, tretira narodnu poeziju kao individualnu kreaciju, zapostavljajući kolektivnost. Revalorizacija pojma kolektivnosti provedena je na temelju Saussureove lingvistike, u poznatom članku Bogatirjova i Jakobsona iz 1929. godine. Inovacije su djelo pojedinca, ali kolektiv ih prihvaća ili ne prihvaća. Folklor, kao i jezik, egzistira tek potencijalno, kao skup normi. Bronzini u tom gledištu Bogatirjova i Jakobsona vidi svojevrsnu (naravno, kritičnu) rehabilitaciju koncepcije romantizma ili čak potvrdu ranijih pozicija (Vico). Suprotnost dviju koncepcija, Croceove i Bogatirjova i Jakobsona, Bronzini promatra kao sukob ideologija, na kulturnom i političkom planu. U nastavku poglavlja autor tim suprotstavljenim koncepcijama dodaje još i stavove H. Naumanna, Hoffmann-Krayera, Toschija, R. Menéndez-Pidala, P. Le Gentila, Barbija, Santolija, Pagliara, Parryja, Lorda, Bowre i drugih. Bronzinijeva obrana romantizma na temelju Bogatirjova i Jakobsona po njegovim vlastitim riječima ne želi rehabilitirati i ideologiju romantizma, nego želi naglasiti značenje i važnost usmene književnosti (**letteratura popolare**) u suvremenom svijetu u kojem je pojedinac često podređen zajednici. Drugi dio poglavlja donosi autorov prijevod članka Bogatirjova i Jakobsona.

Treće je poglavlje kritičko čitanje Croceove distinkcije narodne i umjetničke poezije. Četvrto sadržava razmišljanja o Gramsciju i usmenoj književnosti (ovdje je to književnost podređenih klasa) i kraći tekst o cirkulaciji kulture na temelju istraživanja pučkog štiva u predvajmarskoj Njemačkoj. Peto ima tri dijela: prvi se bavi narodnom kulturom u regiji, pokazujući različite moguće pristupe regionalnom istraživanju i opasnosti, zablude i prednosti regionalnog istra-

živanja, posebno se zadržavajući na odnosu dvojice značajnih talijanskih istraživača (De Martino i Toschi) prema istraživanju regije. Bronzini se zalaže za politički svjesnu i metodološki znanstvenu revitalizaciju seljačke kulture »iznutra«. Drugi dio petog poglavlja bavi se regionalnim folklorom i antropologijom odijevanja, promatrajući nošnju u sklopu povijesnog folklor, tzv. memorijalnog folklor i živog folklor. Treći dio poglavlja nastoji osvijetliti smisao čuvanja predmeta i veze predmeta s čovjekom prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.

Šesto poglavlje donosi Bronzinijeve prikaze knjiga (zbornik *Folklore e antropologia tra storicismo e marxismo*, ur. A. M. Cirese, 1972, A. M. Cirese: *Cultura egemonica e culture subalterne*, 1973, L. M. Lombardi-Satriani: *Antropologia culturale e analisi della cultura subalterna*, 1974, V. Lanternari: *Crisi e ricerca d'identità. Folklore e dinamica culturale*, 1977, Ernesta Cerulli: *Tradizione e etnocidio*, 1977. Izbor prikaza i knjiga daje nam zanimljiv pregled povijesti i kulturoloških istraživanja u Italiji, naravno, u svjetlu autorove marksističke orijentacije.

Sedmo poglavlje u prvom dijelu umnogome ponavlja autorove stavove iz prvog poglavlja, ali osim dijalektike kao principa i metode za koju se već ranije zalagao, dodaje i kontekstualnost (*contestualità*), isto tako kao princip i metodu u istraživanju narodne kulture. Za njega kontekstualnost kulture nije samo skup jednostavnih odnosa folklornih činjenica s drugim elementima sistema, nego upravo kontekstualnost promatra kao egzistenciju i bit same te činjenice, pokazuje kako dijalekt i narodna kultura pomažu slobodnijem životu i slobodnijem izražavanju mišljenja. Zalaže se za *demolingvistiku* kao socijalnu povijest kulture, tj. za suradnju *demologije* i *dijalektologije* na zajedničkom istraživanju narodne kulture.

Posljednje, osmo poglavlje, započinje Bronzinijevim izlaganjem na skupu o seljačkoj kulturi (*cultura conta-*

dina) održanom u Milanu 12. i 13. listopada 1979. nastavlja autorovim komentarom jednog antičkog spisa o zemljoradnji i završava prikazom talijanskog prijevoda poznate Proppove knjige o ruskim agrarnim praznicima.

Ukratko, ova Bronzinijeva knjiga ne oduševljava čitatelja kao što ga može oduševiti *Accettura — Il Contadino — L'Albero — Il Santo* (v. prikaz u NU 19), ali daje vrlo zanimljive informacije o folkloristici i etnologiji u Italiji.

Ivan Lozica

Emil Dirkem, Elementarni oblici religijskog života. Totemistički sistem u Australiji, Prosveta, Beograd 1982. 427 str.

Emil Durkheim, klasik francuske sociologije, preveden je kod nas već i ranije («O podeli društvenog rada» 1972. god. i «Pravila sociološke metode» 1963. god.), pa se sada, objavljivanjem ovog kapitalnog djela, donekle zaokružuje prevodenje glavnih tematskih cjelina Durkheimova golema opusa. Iako je u originalu knjiga prvi put objavljena 1912. godine, za njezino prevodenje nikada nije prekasno budući da je sociologija religije područje kojim se Durkheim bavio čitavog života i na kojem je najviše dao. U poznatom časopisu *Année sociologique* koji je uređivao s grupom bliskih suradnika i koji još i danas izlazi, objavio je niz studija o »primitivnim« oblicima religije, počevši još 1898.

Za Durkheimov pristup proučavanju religijskih pojava značajno je što, usprkos svom uvjerenju da je moguća pozitivna, objektivna znanstvena spoznaja i da je osnovna metoda društvenih znanosti komparativna metoda, on u stvari utemeljuje monografski pristup proučavanju religijskih pojava. Umjesto širokih, neargumentiranih komparacija Frazerova tipa, on se usredotočuje na totemizam kao elementarni oblik religije i analizira ga uz pomoć mnoštva etnografskih podataka. Etnografske činjenice Durkheim i njegovi suradnici